శ్రీరస్తు.

నానారాజన్యచరిత్రము.

ఇది

మచిలీపట్టణస్థ నోబిల్ కళాశాలాంధ్రోపాధ్యాయులును,
చంద్రకాంత, జపానీయము, మార్కండేయవిలాసము,
వాసంతిక, ప్రియదర్శిక, కృష్ణరాయల కొండవీటివిజయము
మున్నగు గ్రంథములకు కర్తలును

నగు

శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మము గారిచే

రచియింపఁబడి

శ్రీ వేంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరు లగు
శ్రీ రాజా వెలుగోటి గోవిందకృష్ణయాంచేంద్ర బహాదరు వారి
యంకితముగఁ

ప్రకటింపఁబడియె.

1918.

Copy right reserved.] [PRICE Rs. 3

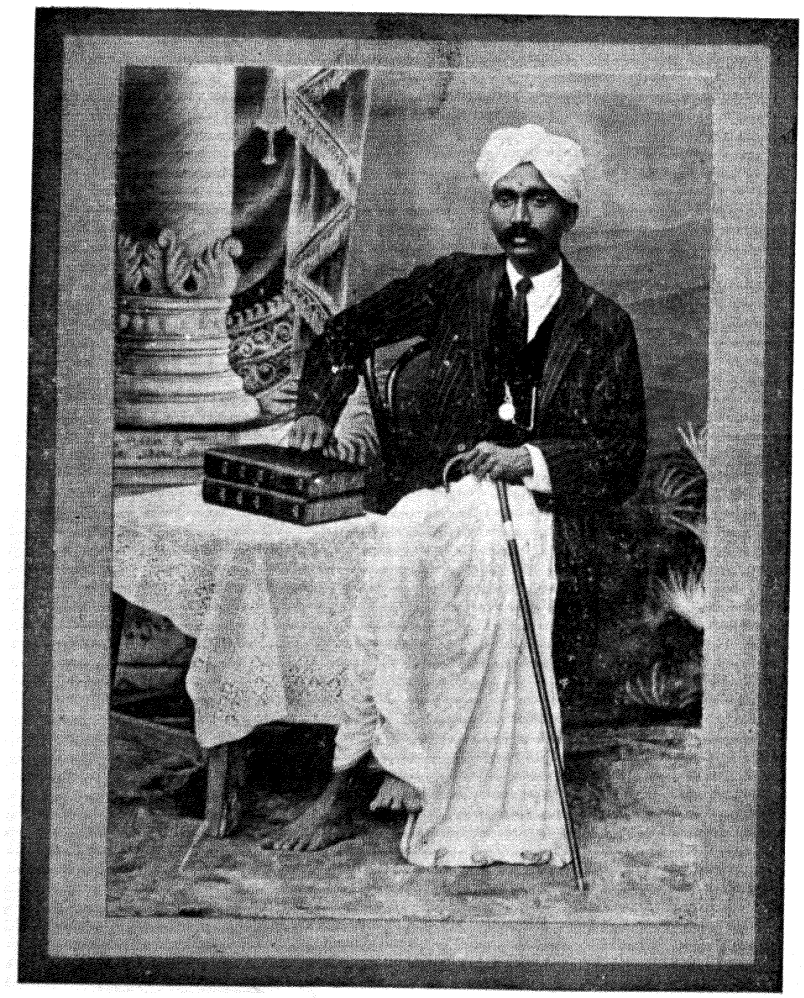

గ్రంథకర్త:
శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మము, మచిలీపట్నము.

Nana Rajanya Charitramu

Dedicated

Most Respectfully

To

SRI SRI SRI RAJAH VELUGOTI
GOVINDA KRISHNA YACHENDRA
BAHADAR GARU
RAJAH OF VENKATAGIRI

With Kind Permission

BY

THE AUTHOR.

శ్రీరస్తు.

కొచ్చెర్లకోటవారిసంస్థానము.

పోలవరము (గోదావరిజిల్లా).

సీ॥ కవుల కాశ్రయ మిచ్చి ♦ కవులపాలిటికల్ప
కం బనుసత్కీర్తిఁ ♦ గాంచి రెవరు?
సంస్కృతాంగ్లాంధ్రభా♦షావేదులై పెక్కు
గ్రంథముల్ దెలుఁగున ♦ వ్రాసి రెవరు?
కవిపోషకులెగాక ♦ కవులును దా రయి
పండితప్రభు లనఁ ♦ బరగి రెవరు?
భాషాభిలాషచేఁ ♦ బ్రాచీనగ్రంథాళి
వెలయింపఁ బత్రిక ♦ నిలిపి రెవరు?
తే॥ గీ॥ రాజభక్తి సూచింప 'స♦రస్వతి' యను
పత్రికాత్మజ శ్రీజార్జి♦ప్రభున కర్ప
ణం బొనర్చి రెవ్వా రట్టి ♦ నయవిదుండు
నిరత మాయురున్నతిఁ గల్గి ♦ నెగడు చుండు.

శ్రీరాజా కొచ్చెర్లకోట రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుబహాదరు బి. ఏ. గారు తమ యసమానపాండితీవిభవంబుచేతను, సహజౌదార్యాదిసుగుణసంపదలచేతను సుప్రసిద్ధిగాంచిన ప్రభువరులై యున్నారు. ఉత్తరసర్కారుల (Northern Circars) యందుఁ గల జమీందారులందఱిలో వీ రొక్కరె ప్రప్రథమమునఁ బట్టపరీక్షయందుఁ గృతార్థులైనవారు. జనోపయోగంబు లగు సత్కార్యముల నాచరించుటయందు

శ్రీరాజా కొచ్చెర్లకోట రామచంద్ర వేంకటకృష్ణారావు బహాదరుగారు, కాకినాడ.

వీరికిం గల యభినివేశమే వీరి యశోవల్లరికి ముఖ్యావలంబనము. శ్రీరాజాగారిచే సంకల్పింపఁబడి యాచరింపఁబడ నున్న ప్రతికార్యమును సోత్సాహముగను, నిర్విఘ్నముగను, సాంగోపాంగముగను నెఱవేర్పఁబడు చుండును. శ్రీవారిచే నెలకొల్పఁబడి రమారమి పదియాఱువత్సరముల నుండి నిర్విఘ్నముగను, సర్వజనశ్లాఘాపాత్రముగను నడుపఁబడు చుండిన సరస్వతీపత్రికారాజమే యిందులకుఁ బ్రబలనిదర్శనము.

ఏవంశమునం దీజమీందారుగా రుద్భవించిరో యావంశము గొప్పరాజకీయాధికారముగలిగినదియు, మహదైశ్వర్యయుతమైనదియు నై యలరారెను. ఈవంశజులలో నొకరగు శ్రీవేంకటరాజుగారు కృష్ణాగోదావరీజిల్లాలలో మిగుల సుప్రసిద్ధు లగుటయ కాక గౌరవస్థానమగు శిరస్తాదారుపదవి నధిష్టించిరి. వీరు లక్ష్మీకటాక్షవైభవంబు గల్మిఁ గృష్ణాజిల్లాలో నొక జమీని సంపాదించిరి. ఆజమీని వీరికింగల వేంకటరాయఁడుగారు, రామన్నగారు, పెదసుబ్బారాయఁడుగారు, చినసుబ్బారాయఁడుగారు నను నల్వురుపుత్రులలో జ్యేష్ఠు లగు శ్రీవేంకటరాయఁడుగారు దమకుఁగల బుద్ధికుశలతచేతను, సామర్థ్యాతిశయముచేతను నవిభక్తకుటుంబీకులుగనే యుండి సంస్థానము నెక్కుడభివృద్ధిలోనికిం దేఁ గలిగిరి. అనతికాలంబుననే వీరి దానశీలత్వాది సద్గుణగణంబులు నలుదెసలఁ బ్రసరింప సాగెను. వీరి ధర్మాచరణము లం దన్నింటిలో వీరినివాసస్థాన మగు రాజమహేంద్రవరము నుండి వారణాసిదనుకం గల మార్గమధ్యంబునం దచ్చటచ్చట నెలకొల్పఁ బడిన సత్రశాల లాచంద్రార్కయశోవిరాజితంబు లై శ్రీరాజాగారి యౌదార్యగుణంబును బ్రకటింపు చున్నవి. మఱియు వీరు రెండు పర్యాయములు సువర్ణంబుతోఁ దులాభారంబునఁ దూఁగి తద్ద్రవ్యంబును దమమండలంబునందుఁగల విప్రశ్రేష్ఠులకును నన్నాతురు లగు నిరుపేదలకును బంచిపెట్టి యభినవదానకర్ణుఁడో యన నైహికఖ్యాతియు, నాముష్మికసుఖంబును బడయఁగలిగిరి. సంస్థానము క్షామబాధాపీడితమై యున్నకాలంబున వీరు తమపేదరైతులయొద్దనుండి పన్నులను జేకొన కుండెడివా రని తత్సంస్థానకృషీవలులు నేఁటిదనుక వేనోళ్ళఁ

గీర్తింపుచుండుటచే వీరు కీర్తికాములనియు, మృతజీవులనియుఁ బ్రశంసింపఁబడుచుందురు.

ఇట్లు సర్వజనశ్లాఘాపాత్రంబుగ జరించి దేహయాత్రను విరమించినపిదప వీరియర్థాంగలక్ష్మి సంస్థానకార్యభారంబును వహించెను. అయినను సంస్థానము విశాలమైనదగుటచేతను వ్యవహారదక్షత యామెకు లేకుండుటచేతను ననతికాలములోనే సంస్థానమును గోలుపోవలసినదాయెను. ప్రస్తుత ముండిన పోలవరము, తాడువాయి, జంగారెడ్డిగూడెము, గణపవరము, గూటాలపరగణాలు వేంకట్రాయఁడుగారి సమీపజ్ఞాతియగు జగన్నాథరావుగారి సొంతము లయ్యెను. ప్రస్తుతకాలమునందువలెఁ బూర్వ మివి యంతగా నాదాయసమృద్ధిగలవి గాకుండుటచేఁ దదధిపతుల కెక్కుడు లాభకారులుగ నుండక పోయెను. వేంకటరాయనింగారి సరాబీకుటుంబమును జిరకాలమునుండి యాశ్రయించుకొని యుండినందున గూటాలపరగణా సర్వాధికారంబులతో నాయనకొసంగఁబడెను. పూర్వకాలమునుండియు నవిభక్తముగ నుండిన కుటుంబ మాతరుణమునందే విభజింపఁబడఁ బ్రయత్నములు సాగుచుండెను. జగన్నాథరావుగారు తమ సొంతమునకై పోలవరముజమీనునుంచుకొనిరి. రంగారెడ్డిగూడెము, తాడువాయిపరగణాలు సుబ్బారాయఁడుగారి యధీనము లయ్యెను. గణపవరము రామన్నగారికిలభించెను. ఈ తుదిరెండుజమీలందును జాలభాగము విక్రయింపఁబడెను. మిగిలిన స్వల్పభాగముసైతము దొరతనమువారికి గోలుపోఁబడెను.

పోలవరమున కధిపతులుగ నుండిన జగన్నాథరావుగారు రామచంద్రకృష్ణారావుగా రను బుత్రకుని గాంచిరి. వీరును దమబాల్యదశయందే సుగుణాభిరాములై తండ్రిగారిచే సుశిక్షితులు గాఁబడి యుండుటచే వారియుక్తవయస్కాలమునందును బ్రజాగౌరవంబున కెంతయుఁ బాత్రతఁ గాంచఁ గలిగిరి. వీరికి వేంకటజగన్నాథరావుగా రనునొకపుత్రుఁడును మఱియొకపుత్రికయును గలదు. ఈవేంకటజగన్నాథరావుగారు తల్లిదండ్రుల కనుంగుబిడ్డఁడై యమందానందమును గూర్చుచుండెను గాని దైవాజ్ఞ నుల్లంఘింపఁ జాలక తన యిరు

వదియైదవయేటనే స్వర్గాభిముఖుఁడు గావలసివచ్చెను. నిజపతివియోగదుఃఖసాగరనిమగ్నయై యున్న కామాయమ్మగారు భర్తచే నిచ్చకువచ్చిన బాలు నొక్కని దత్తపుత్రకునిగ స్వీకరించుకొన నగున ట్లనుజ్ఞవడసి యున్నకారణంబునఁ దమసోదరీపుత్రులును, మనప్రస్తుతకథానాయకులును నగు శ్రీరాజా రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుగారిని బుత్రస్వీకార మొనరించుకొనిరి. ఈరామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుగా రున్నతవంశోద్భవు లనుట నిస్సంశయము. వీరిపూర్వీకులు రాజకీయోద్యోగంబులం దున్నతపదవుల నధిష్ఠించి యుండిరి. శ్రీవారి పెదతాతగారగు శ్రీ పెద నగరాజరావుగారు మచిలీపట్నమునందుఁగల న్యాయసభాస్థానంబున (ప్రొవిన్షల్ కోర్టు) నగ్రన్యాయవాదిగ (Bar-at law) నుండి తదితరన్యాయవాదిబృందంబునకు మార్గదర్శకులుగ నుండిరి. వీరు న్యాయార్జనంబునందేకాక యసమానపాండితీపటిమయందును బేరు గాంచిరి. సంస్కృతాంధ్రభాషల యందు మంచికవిత్వమును జెప్పఁగల రనుటకంటె సంస్కృతమునుండి వీరిచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన ‘శాకుంతలాపరిణయము’ ను, సంస్కృతగ్రంథంబులలోఁ బెక్కింటికి వ్రాయఁబడిన వ్యాఖ్యానంబులను బేర్కొనినఁ జాలును.

శ్రీయుత కామాయమ్మగారు పూర్వాచారపరాయణలవలెఁ గాక తన దానశీలత్వంబున నవనాగరికప్రపంచమునం దగ్రగణ్యురాలుగ నెంచఁబడెను. విద్యార్థుల కెందఱకో ద్రవ్యసాహాయ మొసరించి విద్యాదాన మొసంగుటయ యామె చేసినమహోపకారము. ఈ సాధ్వీమణిసాహాయంబునఁ బట్టపరీక్షయం దుత్తీర్ణులై యున్నతోద్యోగంబుల నానందించుచుండినవా రామండలంబునందు నేఁటికిని నామెమహోపకారంబును సంస్మరించుచునే యుందురు. ఇట్లొకవిద్యావిషయంబునందేకాక సర్వజనోపయోగంబు లగుసత్రములు మున్నగున వెన్నియో యామెయౌదార్యభావంబును జాటుచునే యున్నవి.

శ్రీరాజా రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుగారు 1871 వ సంవత్సరము నవంబరు 11 వ తేదీని గోదావరీమండలములోని స్వసంస్థానమయిన పోలవరములో జనన మందిరి. తమయైదవయేట శ్రీయుత కామా

యమ్మగారిచే దత్తతఁ జేసికొనఁబడిరి. ఇంగ్లీషుతోపాటు సంస్కృతాంధ్రభాషల నభ్యసించుచుఁ బ్రవేశవిద్యను స్వసౌధమునందే ప్రారంభింపఁ గడంగిరి. అయినను జెన్నపురిదొరతనమువారు, రాజకీయవ్యవహారకార్యభారమును నిర్వహించుటలో శ్రీకామాయమ్మగారి సామర్థ్యాతిశయములకు సంతసించియును శ్రీకుమారరాజాగారికి సరియైన విద్యాభివృద్ధి గలుగుచుండుట లేదని సూచింపఁ దొడంగిరి. కుమారునియందుఁ గలయనురాగవిశేషంబుచే నెడఁబాసి యుండుట కష్టతరమని ప్రప్రథమమున భావించియును లోకమునందలి ధనికులలోఁ గొందఱు ప్రేమ యనునెపంబునఁ దమయాత్మజులకు సరియైనవిద్యాబుద్ధులఁ గఱపక తుదకుఁ దమకుఁదామె పగతురగునట్లుగాక దుదకు విద్యాభ్యాసమునకై 1884 వ సంవత్సరమున రాజమహేంద్రవరమునకుఁ బంపక తప్పినదికాదు. ప్రేమాతిశయముచేఁ బ్రారంభమున నొకించుక శంకించినను విద్యయే జ్ఞాననేత్రమని యెఱిఁగి యున్నదగుటచేఁ దదుపరి నొక్క రాజమహేంద్రవరమునకే కాక దూరస్థమగు జెన్నపురి మొదలగు పట్టణరాజంబులకును బంపి సంపూర్ణవిద్యావంతునిగఁ జేయ నెక్కుడు పట్టుదలను వహించియుండెను.

ఇట్లు రాజమహేంద్రవరమునందలి పాఠశాలయందుఁ బ్రవేశించి యుపాధ్యాయులమెప్పు వడయునట్లును, సహపాఠకులకు మార్గదర్శకులుగ నుండునట్లును బఠించుచుఁ దమ పదియాఱవయేట ననఁగా 1887 వ సంవత్సరమునందే ప్రవేశపరీక్ష (Matriculation Examination) యందు జయ మందిరి. శ్రీకృష్ణారావుగారు తమదృష్టిపథమునందుఁ గలప్రతివిద్యను బట్టుదలతో నభ్యసింప నుత్సాహముగలవారగుటయ కాక, నభ్యసింప మొదలిడినప్రతివిషయమునందును గృతార్థులగుచునే యుండిరి. శ్రీవారికి గణితశాస్త్రమునందును, భాషావిషయమునందును నభిలాష యెక్కుడుగ నుండెను. అంతియే కాక దేశచరిత్రలయందుఁ గనఁబఱచిన యభినివేశమునుబట్టి భాషాప్రపంచమునం దగ్రస్థానమును దప్పక శ్రీవా రధిష్ఠింపకపో రనువిషయమును దమవిద్యార్థికాలమునందే సూచించిరి. అంత 1888 వ సంవత్స

రమున రాజమహేంద్రవరమునందుఁ గల కలాశాలలో యఫ్. ఎ. (F, A.) చదువుటకుఁ బ్రారంభించిరి. కాని యాసంవత్సరమునందే (ఆగస్టునెలలో) పాలకజననియైన కామాయమ్మగారు పరమపదమందుటచే శ్రీరాజాగారి విద్యాభ్యాసమునకొకింత యాటంకము గలిగెను. అంత మఱుసంవత్సరమునఁ దిరిగి కాలేజిలోఁ బ్రవేశించిరి. కాని యాసంవత్సరమునందుఁ గూడఁ గొన్నియసందర్భములు దటస్థమాయెను. ఈకుటుంబముతో నేమియుసంబంధము లేని వేంకటరాజుగారను నొకరు శ్రీకృష్ణారావుగారిదత్తత చెల్లఁ దగినది కాదని యొక దావాను దెచ్చిరి. ఈవ్యాజ్యములోఁ జిక్కుకొనవలసివచ్చుటచేతను దీర్ఘవ్యాధిపీడితులగుటచేతను 1891వ సంవత్సరమువఱకు విద్యాభ్యాసమొనరించుట కవకాశము చిక్కినది కాదు. విధిబలము చాలనిదినములయందుఁ గష్టములన్నియు నొక్కసారియె పైకొనుచుండునుగదా!

1891 వ సంవత్సరాంతమున శ్రీరాజాగారి కనుకూలముగనే వ్యవహారసంబంధమగువిషయము లన్నియుఁ బరిష్కరింపఁ బడెను. మనశ్శాంతి గలిగి తిరిగి విద్యాభ్యాస మొనరించుట కవకాశము లభించెను. ఎన్నియాటంకములు దటస్థమైనను బట్టపరీక్షయందు జయ మందవలయు ననుదృఢనిశ్చయముతోఁ జెన్నపురియందుఁ గల క్రిస్టియన్ కాలేజిలో యఫ్. ఏ. తరగతియందుఁ బ్రవేశించి 1893 వ సంవత్సరములో నుత్తీర్ణులైరి. ఆమఱుసటిసంవత్సరమునందు బి. ఏ. చదువ నారంభించి 1896వ సంవత్సరమునం దుభయభాషలయందును సంపూర్ణజయ మందిరి. ఇఁక దేశచరిత్రయందుఁ గృతార్థత గాంచవలసినభాగముమాత్రము మిగిలి యుండెను గాని యాసంవత్సరముననే సెప్టెంబరునెలలో దేహారోగ్యము చెడుటయేకాక జీవితాశ వదలుకొనవలసి సంతదస్థితికి వచ్చిరి. ‘విద్యానేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమ’ మనునట్లు భాషావేది యగు నిట్టివిద్వత్ప్రభుండు భాషాసేవకుల పరిశ్రమ లాలించి తత్తదుచితానుసారంబుగ నొనర్పవలసిన మహోపకారంబు లెన్నియో మిగిలి యున్న వనునంశము దయామయుఁడగు భగవానుఁ డెఱుఁగనిది కాదు. కావునఁ దిరిగి క్రమక్రమముగా మన

శ్రీరాజాగారి కారోగ్యదశ సంప్రాప్త మయ్యెను. అంత దేశచరిత్రల (History branch)యందును జయ మందఁ గోరి పరీక్షకు వెళ్లి యాసంవత్సరమునం దనగా 1900వ సంవత్సరమునఁ గృతార్థు లైరి. ఇట్లు పట్టపరీక్షయందు సంపూర్ణజయ మంది పదంపడి సంస్థానమును స్వపాలనమునకుఁదీసికొని కాకినాడను నివాసస్థానముగ నేర్పఱచుకొనిరి.

శ్రీరాజా రామచంద్ర వేంకటకృష్ణారావుగారికి దేశచరిత్రలయందుఁ గల యమితోత్సాహముచే వీరు హిందూదేశమునందుఁ గల ముఖ్య పట్టణముల నన్నిటిని దర్శించి యుండిరి. మనపూర్వీకులు తీర్థయాత్రాసేవన మనునెపంబున దేశసంచారమున కెంతయు నుద్రేకంబును గలిగించి యవకాశ మొసంగి యుండిరి. ఇందలి యాముష్మికవిషయము నటుండ నిచ్చినను, నైహికవిషయమునందుఁగూడ నొకగొప్ప యాదర్శము లేకపోలేదు. దేశసంచార మొనరించువారికి భూతదయయును, బరోపకారపరాయణత్వంబును, లోకానుభవజ్ఞానవిశేషంబును నిరుపమానము లని వేఱుగఁ బ్రశంసింప ననవసరము.

శ్రీరాజాగారు పునహాలో నున్న సైన్సు కాలేజీ (Science College) యెడ సదభిప్రాయు లై యది మంచి యుపయోగస్థితియం దున్నకళాశాల యని వాకొనిరి. ఫెర్గూసన్ కాలేజీ (Ferguson College) యందుఁ గూడ నట్టి యభిప్రాయమునే సూచించిరి. మఱియు సర్వజనక్ సభను గుఱించి "జనోపయోగంబున కంతగా నుపకరింపక జనుల నుచ్ఛదశకుం దీసికొనివచ్చుట కావంతేనియుఁ బాటుపడని కొన్ని దక్షిణదేశసభలవలెఁ గాక యీసభ దేశభక్తిపూరిత మై జనసామాన్యము నత్యున్నతపదవికి దెచ్చుటకై మిగులఁ బాటుపడుచున్న" దని సెల విచ్చిరి.

ఇట్లు గావింపఁబడిన దేశసంచారవిశేషముననో లేక విద్యాప్రభావముననో కాని సంస్కరణశీలు రై దేశాభ్యుదయకరము లగు ప్రతియుద్యమమునందును ముందంజ వేయువా రైరి. ఉన్నతవిద్యాభ్యాసమున కై యింగ్లాండుదేశమునకుఁ బోవఁ గృతనిశ్చయు లై వలయు

దుస్తులను బరికరములనే కాక టిక్కెట్టును గూడఁ గొని సంసిద్ధు లై యున్నసమయమునఁ గొందఱు భిషగ్వరులు (Doctors) తద్దేశకాలానుకూల మైన యారోగ్యదశకుఁ దగినస్థితిలో లేకుండుటను నెఱింగించుటచేఁ బ్రయాణము నాపుకొనవలసి వచ్చెను. జాతీయసభను (National Congress) గుఱించి 'రాజకీయాందోళనము చట్టముల ననుసరించియును మితము దప్పకుండఁగను జేయఁబడవలయు' నని శ్రీకృష్ణారావుబహదరుగారి యభిప్రాయ మై యున్నది. జాతీయసభాసభ్యులు కొందఱు మితము నతిక్రమించుట కల దనియుఁ దాముమాత్ర మీయుద్యమమునందుఁ బరిపూర్ణసానుభూతి నొందు చుంటి మనియుఁ దెల్పుచున్నారు. హిందూదేశపు రాజ్యపరిపాలనాస్వాతంత్ర్యవిషయములో నెక్కుడుపట్టుదలతోఁ బనిసేయు ఎ. ఒ. హ్యూమ్ (A.O. Hume) దొరగారియెడల వారికిఁ గడుగౌరవము గలదు. సాంఘికమహాజనసభోద్దేశముల విషయమునఁ గూడ వారి కట్టిగౌరవమే కలదు. కాని యందు జేయఁబడు దీర్మానములు జాలవఱకు నాచరణలోఁ బెట్టఁబడు చుండనందున నా యీసంఘములు విశేషజయప్రదములుగ లే వని వారు సందేహపడు చుందురు. తమయభిప్రాయానుసారంబుగ ధైర్యసాహసంబులతో వర్తింపఁగలవా రొక్క కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులు గారే యని వారియెడల శ్రీరాజాగారికి విశేషగౌరవభావము గలదు. శిథిలస్థితి యం దున్నయాంధ్రభాషను బునరుద్ధారణ మొనరించుట కయి 1895 వ సంవత్సరమున "ఆంధ్రభాషోజ్జీవని" యనుపేర నొక సంఘము స్థాపింపఁబడెను. ఆసంఘమునకు గౌరవనీయు లగు శ్రీయానందాచార్యులుగా రగ్రాసనాధిపతులుగ నుండ శ్రీరాజాగా రుపాధ్యక్షులుగ (Vice President) నుండిరి. మఱియుఁ గందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారిచేఁ జెన్నపురిలో స్థాపింపఁబడిన యనాథశరణాలయంబునకు వీరు సహస్రరూప్యవిరాళమును నిరాటంకముగ నొసఁగి యుండిరి. స్వసంస్థాన మైన పోలవరములో జనోపయోగమున కై యొకచికిత్సాలయమును నెలకొల్పిరి. ఈచికిత్సాలయము తత్ప్రాంతస్థగ్రామవాసుల కెంతయు నుపకారకారిగ నుండెను. స్వర్గీయకామాయమ్మగారిచేఁ

గాకినాడకు సమీపమునందుగల క్రొత్తపల్లి గ్రామంబునఁ గట్టింపఁబడిన సత్రమును శ్రీరాజాగారు నిరాక్షేపముగ నేఁటిదనుకఁ బోషించుచునే యున్నారు. విద్యావిషయికప్రయత్నము లసమానము లని చదువరులు మున్ను గ్రహింపఁ గలరు.

శ్రీయుత న్యాపతిసుబ్బారావుపంతులుగారిచే రాజమహేంద్రవరమునందు ప్రచురింపఁబడు చుండిన యొకయాంధ్రపత్రిక చెన్నపురిలో నున్న శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారి యాజమాన్యమునకుఁ గొంపోవఁ బడుటచే మనశ్రీకృష్ణారావుగారు 189౮ వ సంవత్సరమున 'సరస్వతి'యనుపేర నొకపత్రికను బ్రచురింపఁ బ్రారంభించి యంతకు బూర్వము ప్రచురింపఁబడు చున్నపత్రిక చెన్నపురికి మార్పఁబడిన దను లోపము గానరాకుండఁ జేయుటయేకాక యంతకు వేయిరెట్లధిక ఖ్యాతిగలదానినిగఁ జేసిరి. మఱియు నీపత్రికావతంసంబునందు సర్వజన శ్లాఘాపాత్రంబులును బూర్వాధునికకవిపుంగవకృతంబులును, నముద్రితంబులును నగు గ్రంథరాజంబులను బెక్కింటిని బ్రకటించి, యాంధ్రభాషామతల్లి కొకనూతనాలంకారము గలిగింపుచుండిరి. శ్రీరాజాగారు కేవల కవిపండితపోషకు లగుటయకాక, తాము పండితప్రభువులును గవిపుంగవులును నైయుండుటచేఁ బత్రిక నిట్టియుచ్ఛదశలో నడుపుచుండు టొక వింతగాదు.

మఱియుఁ దమ యసమానప్రజ్ఞావిశేషంబుచే లోకప్రసిద్ధిని గాంచినవారును శతావధానులును నగు బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవివరులు శ్రీరాజావారియాస్థానకవు లయి యుండుటచే నింకఁ బత్రికయొక్క ప్రాశస్త్యంబును గుఱించి యిచ్చట వేఱుగ వర్ణింప నవసరము లేదు. ఈ పత్రికయందు జక్కనిపద్యకావ్యములు, భాషాంతరీకరణ మొనరింపఁబడిన నాటకములు, చరిత్రములు నూతనశోభాస్పదము లగువింతకథలు (Novels) మున్నగునవి ప్రకటింపఁబడు చుండును. నెల కేబదిపుటలుచొప్పున సంవత్సరమున కయిదారు దివ్య మగుగ్రంథములు సమకూడు చుండును. మరియుఁ బత్రిక స్థాపింపఁబడిన యీ పదియాఱువత్సరములనుండి నేఁటిదనుక రమారమి

నూఱుసంపుటములకుఁ దక్కువ గాకుండ వెలువడి యున్నవి. ఈకార్యస్థానము నందు శ్రీనాథుఁడు, మారన, అనంతభూపాలుఁడు, కందుకూరి రుద్రయ్య, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు మున్నగు పూర్వమహాకవిప్రణీతంబులును దిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు, వడ్డాది సుబ్బారాయకవి, మున్షి షేక్ అల్లీ సాహేబు, కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావు యం.ఏ., మున్నగునాధునికకవిపుంగవప్రణీతంబులు నగు నుద్గ్రంథంబు లిందు గలవు. మఱియు నేతత్పత్రికాధిపతులును, మనకథానాయకులును నగు శ్రీరాజా రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావు బహదరు (బి. ఏ.) గారిప్రణీతములు గూడ నిందుఁ బెక్కులు గలవు. వానింగూర్చి యీక్రింద నించుక సంక్షేపముగఁ బొందుపఱచు టప్రస్తుత మని మాచదువరులు దలంప కుండెదరుగాక.

1 రాజతరంగిణి:—ఇది సంస్కృతభాషలోఁ గల్హణపండితునిచే వ్రాయఁబడిన కాశ్మీరదేశప్రభువులచరిత్రము ననుసరించి తెలుఁగున నిర్దుష్ట మగుశైలిలో రచింపఁబడినది. ఇది యిన్నూటేబదిపుటలతో రెండు సంపుటములుగను, సప్తతరంగములుగను విభజింపఁబడి యున్నది. ఈ గ్రంథమునుగుఱించి గ్రంథవిస్తరభీతిచే నెక్కుడు విపులముగ వివరింప నోపక, యాయా తరంగప్రారంభంబుల రచింపఁబడినపద్యము లెంతయు మనోహరంబులుగ నుండుటచే వానిలోఁ గొన్నింటినిమాత్ర మీక్రిందఁ బొందుపఱచు చున్నాఁడను—

"గీ. భూషణాహిఫణారత్న◆భూరికాంతి । తనదునెమ్మేన నిచయమై◆తనరుచుండ
లీలముక్తావళీరాజ◆మాన మగుచు । నలరు హరకల్పవృక్షము◆నాశ్రయింతు.

సీ. ఏమహామహుఫాల◆సీమఁ జెన్నలరారు, వహ్నిశిఖాంక వి◆భ్రమముతోడ
నేధన్యుకర్ణంబు◆లెసకంబు వహియించు, జృంభితకుండలి◆శ్రీలతోడ
నేవేల్పువక్షము◆సావహిల్లఁగఁ జేయు, సురుచిరాహీన కం◆చుకముతోడ
నేగణ్యుకంధరా◆భాగంబు చెలువారు, స్వచ్ఛమౌ జలధిజ◆చ్ఛాయతోడ

తే. నేమహాదేవుఁ డద్రిజా◆నీకుఁడగుచు । వృషభవాహనుఁడని ధర◆వినుతికెక్కు
పరగు నాతని దక్షిణ◆వామభాగ । ములను నేఁదేని సిరులిచ్చి◆ప్రోచుఁగాత.

మ. అజగోశృంగములన్ ఘటించి పిలు సేయంజాలునో యెవ్వఁ డా
త్మజు దేహంబునఁ గూర్చెనో యెవఁడు మ ♦ర్త్యత్వంబు దంతిత్వమున్
నిజదేహంబునఁ దాల్చెనో యెవఁడు త ♦న్వీపుంస్వరూపంబు ల
ట్టి జగన్మాన్య విచిత్రకార్యకుశలుం ♦ డేందంబున న్నిల్పెదన్.

చ. వలదిభకృత్తి దీని తల ♦ పాఁదు ఋచోచిత మౌక్తికాళి కే
లలికగతాగ్ని? దీనఁ గొన ♦ నాఁ గనదోయికిఁ గాటుకంచు నె
చ్చెలి వపురర్ధసంఘటన ♦ సేయుతఱిం బ్రతిసెప్పె యింకఁ జి
ల్వలు వల దన్న మార్వలుకు ♦ పద్ధతి సెంచు హరుం దలంచెదన్.

మ. శిరమం దున్న ఫణీంద్రు మేనికిని దా ♦ స్త్రీమూర్తిసంశ్లేషము
న్నెరవై స్పర్శ నెఱంగు నైజఘన వే ♦ ణీవేష్టనాలంకృతిన్
గిరిపుత్రీతనువల్లితో సరిగ నే ♦ కీభావముం గొన్న యా
హరు నిమ్మేను నిరంతరాయముగ వీ ♦ క్షానందముం గూర్చుతన్.

ఉ. పాములు నీకు రుల్ రుచికిఁ ♦ బాత్రములే మదపుంస్పికంబు నా
గోపగుతావకీనగళ ♦ గోపులకున్ వికసించెఁ జూడు వీ
పాములదృష్టి యంచు నొక ♦ వాక్యము ద్వ్యర్థిగ నిర్వురాడు న
ట్లీమెయిఁ బల్కు నర్ధనని ♦ తేశ్వరునాలుక మమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

ఉ. గాలియు నారులుం దినుచుఁ ♦ గానలలోఁ దప మున్న దాని కీ
మే లెనుకోరు మట్టివె సు ♦ మీ చిలువల్ వృషభంబు వాని కీఁ
జాలెనె; ప్రేమచేతఁ జుమి ♦ సామెయి నీకిదె భర్తఁ డంచు స్వ
స్త్రీలు నుతింపఁగా నలరు ♦ శీతగిరీంద్రకుమారి నెన్నెదన్.

చ. నిను జననిన్ సృజించె విధి ♦ నిర్మల మా పితృకంఠమందు నీ
వనువుగ సంధ్యవేళల జ ♦ టాధరపాళికయొద్ద నుందు వం
చును గిరిపుత్రి యీ సెడపు ♦ చుం గపటస్తుతిఁ జేసి సంధ్యకున్
మనమున మ్రొక్కు నీశ్వరుఁడు ♦ మాకుఁ గలోకము తెలుఁగావుతన్."

2 సాహసికకథార్ణము:— ఇందు రాజపుత్రస్థానములోని కొన్ని చక్కనికథలు మనోహర మగు శైలిలో వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

3 అపవాదతరంగిణి:— ఇది షెరిడను యొక్క 'స్కూల్ ఫర్ స్కాండల్' అను నింగ్లీషునాటకమునుండి యాంధ్రీకరింపఁబడిన వచనరూపముగ నున్న యొక నాటకము. ఇది నీతిబోధకమును హాస్యరసప్రధానమును నై మిగుల సులభశైలిలో రచింపఁబడినది.

4 ప్రభువిశ్వాసము:— ఇందు హూణరాజ్యారంభమునుండి నేఁటిదనుక మనదేశమునకు లభించు చుండినమహోపకారంబు లెన్నియో విస్పష్టంబుగ వర్ణింపఁబడి యున్నవి. ఈ గ్రంథాంతమున నీదిగువ పద్యమును గలదు:—

"ఉ॥ స్వస్తి నిజాధిరాజ్యతల ♦ సంతతభాగ్యవిమూర్తికిన్ ద్రిలో
కస్తవనీయకీర్తి కరి ♦ గర్వవిజృంభణతానివర్తికిన్
నిస్తులధర్మవర్తికి న ♦ నింద్యసమానదయాప్రపూర్తికిన్
శస్తజనానువర్తికిని ♦ జార్జిసమాహ్వయచక్రవర్తికిన్॥"

ఈ పైనఁ బేర్కొన్న గ్రంథములను గాక మిల్లన్, కార్టన్ మున్నగు సత్పురుషుల జీవితములను, మఱికొన్ని చిన్నిపొత్తములను రచించి యుండిరి. శ్రీరాజాగారికిట్లు భాషావిషయమునందేకాక రాజకీయవిషయములందును నెక్కుడభిరుచి గలిగి యుండుటచే వీ రనేకసభల కాహ్వానింపఁబడి గంభీరోపన్యాసముల నిచ్చు చుందురు. వీరి రాజభక్తి స్తవనీయ మైన దని 1911వ సంవత్సరమునందుఁ బ్రకటింపఁబడిన 'సరస్వతి' పదమూఁడవసంపుటము పండ్రెండవసంచిక వలనఁ దెల్లమగు చున్నది. అందు శ్రీజార్జి చక్రవర్తిగారిపట్టాభిషేకసందర్భమును గుఱించి యాంధ్రదేశమునందుఁ గల సమస్తకవిపుంగవులచేతను బద్యముల వ్రాయింపఁజేసి ప్రకటించిరి. ఈ సంపుటమునందు నూర్గురుకవులు రచించిన భిన్నరుచులుగలపద్యము లనేకములు గలవు. ఇట్లు సంచిక యంతయు రాజభక్తిపూరిత మై పట్టాభిషేకవిషయమును గుఱించి రచింపఁబడిన దగుటచే దీనికి 'కారొనేషన్' సంచిక యని పేరిడి శ్రీజార్జిప్రభున కర్పణముసేయు తమయుద్దేశము నీదిగువపద్యద్వయముచే స్పష్టపఱచిరి.

"మ॥ పవమూఁడేఁడుల యీడువచ్చెఁ జదివెన్ ♦ భాషాప్రపంచంబు దొ
డ్డది మాబ్రాహ్మవివాహకాల మది దా ♦ టం జేయఁగారాదు, నీ

పదదాస్యం బొనరించుచుఁ ముదమునఁ ♦ వర్ధిల్లఁగా నెంచుచు
న్నది జార్జీశ్వర! మాసరస్వతిని గాఁ ♦ స్యం జేతుఁ గైకోఁగదే॥

ఉ॥ పుట్టిన దాదిగా మరుసు ♦ పోకలఁబోలికిఁ బోక, ముగ్ధగాఁ
బుట్టినయింటికిం బరువు ♦ పొంపిరి గోవఁ జరించి నట్టి మా
పట్టిని మాసరస్వతిని ♦ బట్టపుగాజవు నీవు కూర్మిఁ జే
పట్టుట మాయదృష్టపరి ♦ పాకము గాదొకో జార్జిభూపతీ॥”

శ్రీరాజాగారి యౌదార్యగుణమును గూర్చి రెండుపఙ్క్తులు వ్రాయ నుత్సాహపడుచున్నాను. వీరు భాషాసేవకుల నాదరించుటలో నగ్రగణ్యు లని చెప్పక తప్పదు. తమ్మాశ్రయింపవచ్చిన వారి కైనను నెట్టిసమయమున నైనను దర్శన మిచ్చుటయేగాను, దనుపరి వారి వారివిజ్ఞాపనముల నాలకించుటయేగాను సదా సంసిద్ధు లై యుండుట యేకాక తత్తదుచితానుసారంబుగ నాదరించుచునే యుందురు. శ్రీవారి దర్శన మొనరించి విఫలమనోరథు లై యేఁగినవా రొక్కరును నుండ రని దృఢముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఇట్టి యర్థిజనమందారులును, భాషాపోషకులును నగు శ్రీరాజా రామచంద్రవేంకటకృష్ణారావుబహదరుగారికి దయామయుఁ డగుభగవానుఁ డాయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధు లొసఁగి రక్షించుఁగాత.